

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

шараларын қолданбаған», - деп атап өтті Н. Годунова. Сонымен қоса, бұл объектілердің барлығы қысқы кезеңде дайындық паспорттарынсыз жұмыс істегені анықталды. Бұл жағдайларда, аудиторларға Кәсіпкерлік кодекстің шектеулері энергия объектілерін толыққанды бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді. Осыған байланысты, Наталья Годунова Жылу энергетикасы саласындағы мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүргізудің жалпы тәртібінен шығуды ұсынды (Кәсіпкерлік кодекстің 129-бабы)[4].

Қорытындылай келе, жылу электр станцияларындағы (ЖЭО) тиімділік аудиті олардың жұмысын оңтайландыруда маңызды рөл атқарады. Бұл процесс электр энергиясы мен жылу өндірісінің тиімділігінің әлеуетті жақсартуларын анықтау мақсатында энергетикалық процестерді, жабдықтарды және басқару жүйелерін талдауды қамтиды. Аудит қамтуы мүмкін тиімділігін бағалауды отынның жану, пайдалану жылу энергиясын, жылуды, сондай-ақ жұмыс тиімділігі жабдықтар, осындай ретінде қазандықтар, турбиналар мен басқару жүйесі. Аудит нәтижелері отын шығынын азайту, энергия өндіруді арттыру және ЖЭО экологиялық ізін азайту бойынша шараларды енгізуге көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының отын-энергетикалық кешенін дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы / Әділет КЗ заң порталы // [Электрондық ресурс] URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000724>
2. Қазақстанның электр энергетикасы, негізгі деректер / Электр желілерін басқару жөніндегі Қазақстан компаниясы KEGOC // [Электрондық ресурс] URL:<https://www.kegoc.kz/electric-power/elektroenergetika-kazakhstan/>
3. Жылумен жабдықтауға жіті назар / 22 маусым 2023 ж. // Егемен Қазақстан /// [Электрондық ресурс] URL:<https://egemen.kz/article/344675-zhylumen-dgabdyqtaugha-%E2%80%93-dgiti-nazar>
4. Жылумен жабдықтау саласындағы, жылу энергиясын өндіру мен беру объектілерінің тартылған қаржы қаражатының мақсатына сай пайдаланылуына жүргізілген аудиттің қорытындылары туралы / 21 маусым 2023 ж. // Қазақстан Республикасының Жоғары Аудиторлық Палатасы /// [Электрондық ресурс] URL:<https://www.gov.kz/memleket/entities/esep/documents/details/485988?lang=kk>

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР НАРЫҒЫНЫҢ КЕМШІЛІКТЕРІ

Жеңісбекұлы Ақарыс

zhenisbekuly.akarys@gmail.com

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 1-курс студенті

Ғылыми жетекшісі – Алибекова А.Б.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Мемлекеттік аудит» кафедрасының PhD, доцент м.а.

Бағалы қағаздар нарығы – бағалы қағаздардың шағарылымы, айналысы және өтеу бойынша нарық қатысушылары арасындағы экономикалық қарым-қатынастар жиынтығы болып табылады. Бағалы қағаздар нарығының мақсаты - қаржы ресурстарын шоғырландыру және оларды нарыққа қатысушылардың әртүрлі операциялары арқылы қайта бөлу болып табылады.

Бағалы қағаздар қаржы нарығының маңызды құрамдас бөлігі бола отырып, өзінің өзектілігімен ерекшелінеді. Себебі бағалы қағаздармен операциялардың дәрежесі мен дамуы елдің экономикалық даму деңгейін тікелей көрсетеді. Несие нарығымен қатар кәсіпорындарды дамытуға, өндіріс тиімділігін арттыруға, инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыруға, бюджет тапшылығын толықтыруға бос қаражатты жұмылдыру мен тартуда бағалы қағаздар нарығы орасан зор рөл атқарады.

Бағалы қағаздар мемлекеттің төлем айналымында және инвестицияларды

жұмылдыруда маңызды рөл атқарады. Айналыстағы бағалы қағаздардың жиынтығы экономиканың реттеуші элементі болып табылатын қор нарығының негізін құрайды. Ол қол жетімді ақшалай ресурстары бар инвесторлардан бағалы қағаздар эмитенттеріне капиталдың қозғалысын жеңілдетеді. Осылайша, қор нарығы нарықты реттеу құралы ретінде маңызды рөл атқарады[1].

Нарықтық экономика жолына түскен көптеген елдер сияқты Қазақстан да бағалы қағаздар нарығын дамытуда айтарлықтай қиындықтарға тап болып отыр. Бұрын бұл қызмет түрінің болмауына байланысты мемлекеттік заңнамалық актілерден басқа, бағалы қағаздар нарығына қатысушылар мен реттеуші органдар арасында кері байланысты қолдауды, көпшілік арасында бағалы қағаздармен жұмыс істеу мәдениетін дамытуды және инвестициялауға қызығушылықты арттыру, сондай-ақ оның дамуын мақсатты түрде ынталандыруды қажет етеді[2].

Қазақстандық және ресейлік қор нарықтарының инфрақұрылымының ұқсастығына, географиялық орналасуының жақындығына, жергілікті нарықтың жағдайы ресейлік нарыққа тәуелді еместігіне қарамастан, қазақстандық бағалы қағаздардың негізгі сауда қызметі Лондон қорында жүзеге асады. Еуропа елдері мен АҚШ-тың қаржы жүйелерінде күшті интеграцияланған биржақалыптасқан, сондықтан қазақстандық қор биржасы үшін негізгі тәуекелдер осыдан келеді[3].

Қазақстандық бағалы қағаздар нарығының бірінші ірі проблемасы халықтың ресейлік бағалы қағаздар нарығы сияқты институтпен байланысуға құлықсыздығы болып табылады. Қандай да бір жинақтары бар азаматтардың абсолютті көпшілігі оларды дәстүрлі түрде басқарады. Егер жинақтар үлкен болса, онда жылжымайтын мүлік көбінесе сатып алынады, ал егер сомалар аз болса, онда банктік депозиттерге, сирек металдарға, валюталарға және қымбат металдарға салымдарға артықшылық беріледі. Еліміздегі экономикалық тұрақсыздыққа байланысты кейбір азаматтар өз ақшаларын инфляциядан үнемдеуге тырысып, инвестициялық мінез-құлыққа жүгінбейді, керісінше, несиелік ресурстардың көмегімен де тұтынуды арттырады.

Сонымен қатар, азаматтардың абсолютті аз бөлігі бағалы қағаздар нарығына қолма-қол ақшаны орналастыру және сақтау объектісі ретінде жүгінеді. Айта кету керек, қор нарығы инвестициялардың саны мен көлеміне өте тәуелді. Қор нарығы қажетті белсенділікті ала алмаған жағдайда, күндізгі айналым төмендей бастайды, өтімділік төмендейді және нарықты манипуляциялау мүмкіндігі пайда болады, бұл биржалардың тартымдылығын одан да нашарлатады. Бағалы қағаздар нарығының танымалдығы мәселесі шешуші болып табылады. Бұл танымалдылықтың өзіндік себептері бар, негізінен тарихи сипатта.

Біріншіден, тоқсаныншы жылдардағы дағдарыстар, әсіресе 90-шы жылдың басындағы гиперинфляция мен экономикалық тұрақсыздық, сол ұрпақтың бағалы қағаздар мен инвестициялық өнімдерге деген сенімін мәңгілікке көмді. Халықтың көп бөлігі арасында сенімсіздік әлі де бар.

Екіншіден, маңызды фактор-еліміздегі бағалы қағаздар нарығы соншалықты үлкен емес, бұл негізгі ресурстарға иелік ететін немесе басқаратын тар шеңбердің бағаларын басқаруға жағдай жасайды. Орталық банк мұндай құбылыстармен күресіп жатқанына қарамастан, жағдай орын алады.

Үшіншіден, бүкіл экономикалық жүйенің жалпы тұрақсыздығы әсер етеді. 2007-2010 жылдардағы дағдарыстар мұның айқын дәлелі болып табылады. Сондай-ақ, дағдарыстар құбылмалылықтың негізгі факторы екенін атап өткен жөн. Құбылмалылық өз кезегінде Батыстың тыныш нарықтарын ақша ресурстарын орналастыру нысаны ретінде қалайтын ірі институционалдық инвесторларды қорқытады.

Төртіншіден, ҚР-да мұндай инвестициялардың жарнамасы жоқ. Қарапайым адам, мысалы, жаңалықтар жиынтығынан біле алатын ең көп нәрсе-бұл ұлттық валюта бағамы туралы. Қарапайым азамат биржалар, бағалы қағаздар және инвестициялаудың осы түрінің артықшылықтары туралы тек мамандандырылған әдебиеттерде және бұқаралық ақпарат құралдарының жоғары мамандандырылған арналарында біле алады[4].

Келесі маңызды мәселе-халықтың қаржылық сауатсыздығы. Бағалы қағаздар нарығына қол жеткізген адамдардың көпшілігі алдағы жылы банкротқа ұшырайды. Осыған байланысты жеке тұлғалардың ақша қаражаттарының нарықтан кетуі орын алады. Мәселе өте терең, өйткені нарықта болып жатқан процестер қарапайым азаматты түсіну және игеру үшін жеткілікті күрделі.

Сауатты сауда тек жақсы теориялық базаны ғана емес, сонымен қатар практикалық тәжірибені де қажет етеді. Практикалық тәжірибенің маңыздылығы психологиялық факторға байланысты, бұл өз кезегінде сәттіліктің негізгі факторларының бірі болып табылады. Бұл жағдайда әртүрлі білім беру мекемелері көмектесуі керек сияқты, бірақ мұндай мекемелерде ұсынылатын курстар теориялық болып табылады. Егер біз жоғары кәсіптік білім беру мекемелері туралы айтатын болсақ, онда жағдай одан да өкінішті деп айта аламыз. Мұндай мекемелердің білім беру бағдарламалары ескірген және практикалық қолдану үшін жарамсыз. Олар Қазақстан экономикасының ерекшеліктеріне байланысты нарықта болып жатқан нақты суретке қайшы келеді.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы қор нарығы экономикалық дамудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады, сондықтан оның қазіргі жағдайын дұрыс бағалау, болашаққа болжам жасау және осы нарықты дамытудың шешімдерін таба білу біз үшін аса маңызды мәселе болып табылады. Бағалы қағаздар нарығынсыз экономиканың нақты қалпына келуі, одан әрі дамуы мүмкін емес, өйткені қор нарығы барлық шаруашылық жүргізуші субъектілерге қажетті ақша ресурстары мен қаржыландыруға қол жеткізуді жеңілдетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-i-problemy-razvitiya-fondovogo-rynka-v-kazahstane>
2. Додонов В.И. Казахстанский фондовый рынок в условиях глобального финансового кризиса//Аналитический журнал «Рынок ценных бумаг Казахстана».-2010.- No12.-с.12-16 .
3. State and Prospects of Development of Kazakhstan Innovative Infrastructure . Z.T. Satpayeva European Research Studies Journal Volume XX, Issue 2B, 2017 pp. 123-148
4. "Қазақстан қор биржасы" АҚ даму стратегиясы

УДК (336.761.6)

ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННЫХ НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ В ПРОГНОЗИРОВАНИИ

**Жусупов Есет Маратович, Темірханов Жарасхан Темірханұлы, Исмаилова Әсел
Жолдасқызы**

y.zhus@yandex.ru, zharas1@mail.ru, a_sembi@mail.ru

докторант ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, ассистент преподавателя Высшей школы бизнеса
АОО «Назарбаев Университет», докторант ЕНУ имени Л.Н.Гумилева,
Астана, Республика Казахстан

Данная публикация подготовлена в рамках грантового финансирования по научным и (или) научно-техническим проектам на 2022-2024 годы (МОН РК) - ИРН AP14871750 «Развитие инновационных продуктов и услуг как основа совершенствования кредитования в коммерческих банках в условиях цифровизации».

Искусственные нейронные сети вдохновлены человеческим мозгом и тот факт, что способ его вычислений полностью отличается от того, как работает цифровой компьютер. Мозг представляет собой сложный нелинейный и параллельный компьютер, обладающий способностью организовывать свои структурные составляющие для выполнения определенных вычислений во много раз быстрее, чем самый быстрый цифровой компьютер из